

Současnost a budoucnost českého vzdělávání

Pokusy o modernizaci probíhají v našem školství neustále, bohužel, zásadní problémy přetrvávají:

Ředitelé marně hledají nové učitele, v některých regionech bojují s nedostatkem kapacit, všude pak se nadměrnou administrativní zátěží.

Změny často přicházely náhle a nekonceptně,
třeba inkluze mezi nás „vlétla“ během jednoho školního roku
a bez podpory, kterou složitě nastavujeme dodnes.

Přitom strategie máme.

Pro rozvoj vzdělávací soustavy ČR je v současnosti klíčovým dokumentem
Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

Realizace cílů napříč strategickými liniemi dokumentu naráží na různé limity
– finanční, personální nebo ukotvené v zastaralé infrastruktuře.

Opět hrozí, že strategie zůstane z větší části na papíře,
přestože v našich školách se o naplnění snažíme,
navzdory covidu či ekonomickým důsledkům války na Ukrajině.

Je skutečně nejvyšší čas se zastavit.

Současný model vzdělávání není efektivní
a je finančně neudržitelný.

Otevřeme konečně diskusi o efektivním hospodaření ve vzdělávacím sektoru,
což je pro zvyšování kvality výuky naprosto klíčové,
a není to jen otázka čistých úspor.

Jaký chceme vzdělávací systém v Česku za 10 let?

Kromě dílčích změn se musíme komplexně zamyslet především nad samotnou architekturou našeho vzdělávacího systému.

Reforma českého vzdělávacího systému 2030+

03/23 - odborný kulatý stůl

06/23 - konference - představení návrhu

01/24 - konference - prodloužení docházky

Cíle navrhovaných změn:

1. redesign a optimalizace struktury českého vzdělávacího systému
2. zefektivnění hospodaření > více peněz pedagogům a nepedagogům, zkvalitňování výuky
3. prostupnost předškolního > základního > středního vzdělávání (horizontálně/vertikálně)
4. reforma středního vzdělávání s aktivním zapojením zaměstnavatelů
5. nastavení udržitelného systému celoživotního vzdělávání

Poslední podobná změna proběhla u nás před 30 lety.

Výraznější reformou vzdělávacího systému dokončila celá řada zemí, např.:

Finsko - 2001 / Norsko - 2006 / **Singapur - 2008** / Itálie - 2010 / **Estonsko - 2010** / Anglie - 2010

Švédsko - 2011 / Francie - 2013 / **Španělsko - 2013** / Nizozemsko - 2014 / **Polsko - 2017** / **Německo - 2018**

1.

Prodloužení
povinného
vzdělávání
na 11 let

1.1 Současný stav

- **nízká profesní stabilita absolventů některých oborů středního odborného vzdělávání, zvláště učebních, kde se každý druhý absolvent uplatní zcela mimo svůj obor**
 - analýza dat z Výběrového šetření pracovních sil, ČSÚ
 - negativně ovlivňuje efektivní využití investic do počátečního vzdělávání
- **předimenzovaná oborová soustava středního odborného vzdělávání (více než 280 oborů)**
- **nedostatečná prostupnost mezi obory a úrovněmi středního odborného vzdělání**
- **nízká motivace žáků pro volbu zejména učebních oborů středního odborného vzdělávání**
- **nízká identifikace s oborem jako důvod předčasného ukončení vzdělávání**
- **výrazné dopady na systém sociálního zabezpečení**

1.2 Čeho chceme docílit

Trendem úspěšných vzdělávacích systémů je výraznější modularita a prodlužování doby povinného vzdělávání, které je zde rozděleno mezi primární a sekundární stupeň.

- **udržení žáků ve vzdělávacím systému co nejdéle** (přínosnější pro děti > levnější pro stát)
- **zamezení předčasných odchodů žáků ze vzdělávacího systému**
- **snížení počtu žáků s pouze základním vzděláním**
- **snížení překážek pro přechody mezi úrovněmi, obory i mezi sekundárním a dalším vzděláním v rámci celoživotního učení**
- **celkové zlepšení kvality středního vzdělávání a úrovně celoživotní vzdělanosti obyvatelstva, což může pozitivně ovlivnit celkový ekonomický růst země**

1.3 Kroky vedoucí ke změně

1. **prodloužení vzdělávání legislativním zakotvením**
povinnosti absolvovat dva roky na střední škole

(95 % žáků středních škol se prodloužení školních docházky nedotkne)

1. **inovace soustavy oborů vzdělání:**
 - a. menší počet širěji koncipovaných oborů na bázi společného odborného základu
 - b. nastavení vyššího podílu a změny pojetí všeobecného vzdělání
2. **odborné vzdělávání se slabší vazbou na konkrétní povolání a zaměstnání**
(širší kvalifikační profily)

1.4 Pozitivní dopady

- návaznost a prostupnost vzdělávacích cest včetně uzlových bodů pro eventuální přestupy do jiné vzdělávací cesty
- změna přispěje k prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání
- absolvent s ukončeným vzděláním přispívá více peněz do rozpočtu
- v důsledku toho se sníží zátěž sociálního systému
- soft efekty > např. zdravější životní styl apod.

2.

Navazující redesign středního vzdělávání

2.1 Probíhající a potřebné změny

1. Digitalizace přijímacího řízení
2. Změna charakteru přijímacího řízení
 1. Inovace oborové soustavy (redukce oborů, společný všeobecný + odborný základ)
 2. Důraz na všeobecné vzdělávání a měkké dovednosti (lycea)
 3. Podpora integrace do větších celků a sdílení zázemí pro odborné předměty
 4. Reforma maturitní zkoušky

3.

Možnost
zkrácení
základní
školy na 8 let

3.1 Současný stav

- **v současné ekonomické situaci je problémové ufinancovat vyšší nároky na individuální vzdělávací potřeby dětí v rámci primárního vzdělávání**
- přitom podle studií je právě u dětí v tomto věku největší míra návratnosti investic do lidských zdrojů
- **klíčové podpůrné pedagogické profese uvádíme do praxe pomalu, pokud vůbec**
- **v loňském školním roce mělo Česko 4261 základních škol, které navštěvoval přibližně milion žáků**
- **průměrná velikost školy byla 236 žáků > téměř třetinu ale tvoří školy do padesáti žáků**
- pro část dětí se devátá třída stala převážně přípravou na přijímací zkoušky
- část dětí se v deváté třídě již nerozvíjí - ztrácejí motivaci, tempo i učební návyky
- propadání - základního vzdělání v běžných školách nedosahuje až 5000 dětí ročně (5,9%)

3.2 Čeho chceme docílit

- optimalizace kapacit základního školství v rámci současné infrastruktury
- svazkování druhých stupňů škol do větších celků s ekonomicky efektivnějším provozem
- efektivnější financování lidských zdrojů > adekvátní ohodnocení pedagogů i nepedagogů
- efektivnější rozložení sil v učitelských sborech
- rozpořádání potřebných změn v oblasti středního vzdělávání > potřebné podpůrné profese i na SŠ
- profesionalizace kariérového poradenství s cílem maximální podpory žáka při jeho budoucí profesní specializaci

3.3 Kroky vedoucí ke změně

- 1. zkrácení základní školy**
(konsensuálně zvolit variantu 4+4 nebo 5+3)
- 2. komplexnější propojení nižší sekundární a vyšší sekundární úrovně vzdělávání a odpovídající přizpůsobení RVP**
- 3. systémová podpora a profesionalizace kariérového poradenství od samotného vstupu do vzdělávacího systému**
- 4. revize systému propadání a systémové zavedení vyrovnávacích tříd**
(využitím uvolněných kapacit)

3.4 Pozitivní dopady

- **efektivnější využití kapacit základního školství v rámci současné infrastruktury**
- **uvolnění dalších zdrojů ve výši 10+ mld. Kč**
(náklady státního rozpočtu na jeden ročník II. stupně ZŠ, š.r. 2022/2023 cca 109 tis. žáků)
- **možnost efektivního financování klíčových potřeb (nejen) primárního vzdělávání dle Strategie 2030+**
např. sociální pedagogové apod.
- zavedení vyrovnávacích tříd a zrušení propadání je krokem směrem k větší podpoře žáků, kteří se potýkají se sociálními problémy > zvýšení vzdělávací úspěšnosti
- **dřívější vstup absolventů na trh práce a do daňového systému**

4.

Redesign a podpora předškolního vzdělávání

4.1 Současný stav

- **přes 20 % žáků s odkladem povinné školní docházky,**
mnohdy bez oprávněných důvodů
- **nejvyšší míra v mezinárodním srovnání v rámci EU**
- **enormní finanční náklady pro státní rozpočet v řádech miliard bez prokázaných přínosů**
- **šestileté děti s odkladem školní docházky blokují místa mladším dětem,**
rodičům se komplikuje návrat na trh práce
- **RVP předškolní a základní úrovně postrádá návaznost,**
neexistuje adaptační období
- odkladem školní docházky ztrácí dítě cenný čas, který by mohl věnovat výuce a rozvoji svých dovedností, což může vést k nižšímu vzdělávacímu úspěchu v budoucnosti a zhoršit jeho konkurenceschopnost na trhu práce

4.2 Čeho chceme docílit

- **výrazné snížení odkladů povinné školní docházky**
(odborníci se shodují na max. 5 %)
- **zvýšení kapacit a dostupnosti předškolního vzdělávání pro mladé rodiče**
- **zvýšení kvality výchovně-vzdělávací práce v mateřských školách s důrazem na celkový rozvoj dětí**

4.3 Kroky vedoucí ke změně

1. vyhrazení mateřských škol pouze pro děti ve věku do 6 let
2. změna konceptu odkladu povinné školní docházky na výjimečné opatření pouze pro děti selhávající při vzdělávání, kterým daný odklad pomůže
3. pro nezbytné odklady systémové zavedení přípravných tříd (nebo nultých ročníků) s využitím uvolněných kapacit základních škol (realizací opatření zrušení jednoho ročníku ZŠ, viz bod 1.3)
4. úprava kurikula mateřské a základní školy v rámci revizí RVP obou stupňů s cílem propojení rozvoje gramotností napříč oběma úrovněmi

4.4 Pozitivní dopady

- **finanční úspory v rámci rozpočtu 2+ mld. Kč**
- **díky systémové reorganizaci kapacit a zvýšenému počtu dostupných míst v MŠ mohou rodiče dříve a s menšími obtížemi zařídit péči o své děti:**
 - umožňuje dřívejší návrat do zaměstnání po mateřské či rodičovské dovolené
 - přispívá k rychlejšímu obnovení profesních dovedností
 - zvyšuje pravděpodobnost udržení si stávajícího pracovního postavení

5.

Vytvoření
systému dalšího
profesního
vzdělávání v rámci
celoživotního učení

5.1 Současný stav

- nedostatečná spolupráce se zaměstnavateli
- resortismus - na zajištění celoživotního učení v oblasti dalšího profesního vzdělávání se podílí řada resortů, rozdělení agend mezi dvě ministerstva a fakt, že je pokrývá několik zákonů, komplikuje koordinaci při rozvoji systému celoživotního učení
- MŠMT je v souladu s kompetenční zákonem garantem kvality dalšího vzdělávání, zajišťuje akreditace vzdělávacích programů k provádění rekvalifikací, nicméně k odpovědnosti se aktivně nehlásí
- MPSV a ÚP ČR jsou jejich uživatelem
- v ČR jsme nedokázali vytvořit jeden Národní kvalifikační rámec, jak doporučovala EU
- máme rámce tři – pro SŠ/VOŠ, pro VŠ a pro uznávání výsledků dalšího vzdělávání (Národní soustava kvalifikací - NSK)

5.2 Čeho chceme docílit

- **zajistit zaměstnavatelům adekvátní roli na rozvoji systému celoživotního učení**
- **koordinovaně využívat výstupy projektů a nástrojů podporujících celoživotní učení**
- Národní soustava povolání (NSP), Národní soustava kvalifikací (NSK)
- **nastavit potřebné systémové procesy od predikce kvalifikačních požadavků a definování nových kompetencí v kontextu s Průmyslem 4.0**
- **umožnit žákům i dospělým flexibilní pohyb v systému celoživotního učení, tj. mezi počátečním a dalším, formálním a neformálním vzděláváním, informálním učením a uznáním výsledků předchozího učení** (získání profesní kvalifikace podle zákona 179/2006 Sb. o uznávání výsledků dalšího vzdělávání) a to s podporou kvalitních a dostupných služeb celoživotního kariérového poradenství

5.3 Kroky vedoucí ke změně

1. zákon o celoživotním učení - legislativní ukotvení spolupráce státu a sociálních partnerů v souladu s Programovým prohlášením vlády – novela Zákona 179/2006 Sb.
2. vyřešení role garanta celoživotního učení/dalšího profesního vzdělávání na bázi partnerství státu, sociálních partnerů a vzdělavatelů - např. FOND PODPORY CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ A ROZVOJE PRACOVNÍHO TRHU
3. vytvořit partnerský systém pro řešení nových výzev v oblasti celoživotního učení :
 - a. modularizace vzdělávání dospělých + související změny v systému akreditací
 - b. individuální vzdělávací účty + využití mikrocertifikátů

5.4 Pozitivní dopady

- žáci by mohli volbu zaměření korigovat dle zájmů a schopností, profesní volba by tak pozbyla určité fatálnosti
- realita prostupného vzdělávacího systému s flexibilními vzdělávacími cestami by odpovídala aktuální potřebě rozvíjet (zvyšovat, rozšiřovat) kvalifikaci po celý profesní život
- zvýšení poptávky po dalším vzdělávání - větší konkurenceschopnost ekonomiky - lepší sladění nabídky a poptávky na trhu práce
- včasná prevence nezaměstnanosti a posílení sociální soudržnosti
- pružnější změny programů počátečního a dalšího vzdělávání na základě kvalifikačních potřeb trhu práce identifikovaných a definovaných zaměstnavateli
- lepší prostupnost mezi počátečním a dalším vzděláváním, lepší využití školské infrastruktury pro potřeby celoživotního učení

6. Informační kampaň

- **Vzdělávání vnímá naše společnost stále jen jako školství a školy, nikoli jako celoživotní proces.**
- **Absence celospolečenské dohody o výrazné podpoře vzdělávání brzdí Česko celá desetiletí.**
- **Česku chybí společenský závazek vůči budoucím generacím,**
který můžeme vidět u úspěšných vzdělávacích systémů například v Estonsku nebo Finsku.
- **Česká vzdělanost se musí stát klíčovou investicí do naší společné budoucnosti.**

7. Reforma jako celek

- optimalizace infrastruktury > efektivnější hospodaření ve vzdělávacím sektoru
- úspory v řádu desítek miliard > možnost adekvátního financování lidských zdrojů
- více kapacit pro MŠ > dřívější návrat rodičů na trh práce, snížení nákladů na výstavbu šk. objektů
- více kapacit pro ZŠ > efektivnější financování a flexibilní správa šk. infrastruktury
- společný odborný základ příbuzných oborů a postupná specializace usnadní dětem volbu oboru
- systémové zajištění **prostupnosti mezi jednotlivými vzdělávacími úrovněmi** (vertikálně i horizontálně)
- **všechny možnosti učení jako jediný propojený celek:**
 - dovolí jednoduché přechody mezi formálním, neformálním a informálním vzděláváním, mezi vzděláváním a zaměstnáním
 - umožní získávat kvalifikaci, potřebné znalosti, dovednosti a kompetence různými cestami a kdykoli během života

Nahlížejme na návrhy optikou toho, jaký chceme vzdělávací systém za 10 let.

S odborníky se shodujeme na potřebě zásadní změny,
a to zejména u návrhu prodloužení povinného vzdělávání.

Svět prochází složitou dobou a před námi stojí několik zásadních výzev.
Pokud je chceme překonat a další generaci na ni připravit, musíme se adaptovat.

Jako pedagogové musíme mít odvahu, ideu a vizi.
Diskutujme – otevřeně a konstruktivně.